

Postanowienie z dnia 23 marca 2006 r., IV CSK 35/05

Orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na podstawie art. 374 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) jest niezależne od tego, czy został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości.

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

Sędzia SN Antoni Górski

Sędzia SA Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. przy uczestnictwie Józefa M. o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 23 marca 2006 r. skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 21 marca 2005 r. oddalił skargę kasacyjną

Uzasadnienie

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w B. wniósł dnia 30 listopada 2004 r. o orzeczenie na podstawie art. 374 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") zakazu prowadzenia działalności gospodarczej przez dłużnika Józefa M. W uzasadnieniu wniosku wskazano, że w okresie od listopada 2002 r. do sierpnia 2004 r. po stronie dłużnika powstało zadłużenie z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne. Egzekucja administracyjna należności za okres listopad – grudzień 2000 r. oraz styczeń – kwiecień 2003 r. okazała się częściowo nieskuteczna. W wyniku zawiadomienia przez wierzyciela Prokuratury Rejonowej w S. o narastających zadłużeniach Józef M. zastał uznany winnym popełnienia zarzucanego mu czynu, opisanego w art. 218 § 1 k.k. Pomimo wyroku skazującego, dłużnik nie podjął działań zmierzających do uregulowania zaległych składek.

Postanowieniem z dnia 13 stycznia 2005 r. Sąd Rejonowy w Suwałkach oddalił wniosek o orzeczenie zakazu wobec dłużnika. Wskazał, że podstawa ogłoszenia upadłości powstała już w dniu 16 grudnia 2002 r., kiedy dłużnik uchybił terminowi opłacenia stosownych składek na ubezpieczenie społeczne oraz na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za listopad 2002 r. W okresie kolejnych dwóch tygodni był zobowiązany do złożenia wniosku o upadłość. Tym samym, według Sądu, została wypełniona hipoteza art. 373 ust. 1 Pr.u.n., jednak wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wierzyciel złożył dnia 30 listopada 2004 r., podczas gdy dłużnik powinien był zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości do dnia 30 grudnia 2002 r. Zgodnie zaś z art. 377 Pr.u.n. nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373, jeżeli nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie roku od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć.

W apelacji wierzyciela zarzucono, że Sąd błędnie zastosował art. 373 ust. 1 Pr.u.n., mimo iż wniosek został oparty na art. 374 Pr.u.n. Wyrażono pogląd, że art. 377 Pr.u.n. ma zastosowanie jedynie do spraw, w których podstawę wniosku stanowił art. 373 tej ustawy.

Postanowieniem z dnia 21 marca 2005 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku oddalił apelację, wskazując, że upływ rocznego, prekluzyjnego terminu do zgłoszenia wniosku, liczonego od dnia, w którym dłużnik obowiązany był złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, uprawniał do oddalenia wniosku o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n. Sąd odwoławczy podzielił zarzut błędnego zastosowania art. 373 ust. 1 Pr.u.n., mimo określenia przez stronę powodową innej podstawy prawnej powództwa, i poddał dodatkowo ocenie żądanie wnioskodawcy na podstawie art. 374 Pr.u.n. Według Sądu Okręgowego, przepis ten ma jednak zastosowanie w sytuacji, w której dłużnik zgłosił wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie prawem przewidzianym, ale niewypłacalność była następstwem jego celowego działania lub rażącego niedbalstwa. Poza tym materiał dowodowy nie dawał, zdaniem Sądu, podstaw do uznania, że zostały spełnione przesłanki do orzeczenia zakazu na podstawie art. 374 Pr.u.n.

W skardze kasacyjnej wniesionej przez wnioskodawcę od postanowienia Sądu Okręgowego skarżący zarzucił naruszenie art. 374 Pr.u.n. polegające na przyjęciu, że ma on zastosowanie jedynie do sytuacji, w której dłużnik zgłosił wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie, jednak niewypłacalność była następstwem jego

celowego działania lub rażącego niedbalstwa, a także błędnej wykładni art. 377 Pr.u.n. przez przyjęcie, że termin określony w tym przepisie ma zastosowanie także do postępowania prowadzonego na podstawie art. 374 Pr.u.n. oraz uznanie, iż termin ten upłynął w dniu 30 grudnia 2003 r. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przed przystąpieniem do rozpoznania pierwszego w kolejności, zbyt ogólnego, zarzutu naruszenia art. 374 Pr.u.n. należy poczynić pewną uwagę porządkującą. Dłużnikiem jest osoba fizyczna, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą, wobec czego zakaz prowadzenia tej działalności ze względu na celowe lub z rażącego niedbalstwa doprowadzenie do niewypłacalności mógłby być orzeczony wyłącznie na podstawie art. 374 ust. 1 Pr.u.n. Dlatego dalsze rozważania ograniczają się do treści tego przepisu z wyłączeniem art. 374 ust. 2, który odnosi się do odpowiedzialności reprezentantów przedsiębiorców i w związku z tym nie ma zastosowania w sprawie.

W art. 374 ust.1 Pr.u.n. rozszerzono zakres stosowania sankcji przewidzianej w art. 373 Pr.u.n. na tych dłużników, będących osobami fizycznymi, których niewypłacalność jest następstwem ich celowego działania lub rażącego niedbalstwa. Odpowiedzialność na tej podstawie nie zależy od złożenia przez dłużników terminowego wniosku o ogłoszenie upadłości. Takiego warunku nie zawiera art. 374 Pr.u.n., a także nie można wyprowadzić go z analizy innych przepisów tytułu X Prawa upadłościowego i naprawczego, regulujących postępowanie w sprawach orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. W art. 373 ust. 1 pkt 1-4 oraz ust. 3 pkt 1 i 2 Pr.u.n. zostały wymienione okoliczności, których stwierdzenie uzasadnia wydanie orzeczenia o pozbawieniu prawa prowadzenia działalności gospodarczej. W art. 374 ust. 1 Pr.u.n. przyjęto jedynie jako dodatkową podstawę orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373, stan niewypłacalność dłużnika będącego osobą fizyczną, który jest następstwem jego celowego działania lub rażącego niedbalstwa. Jest to samodzielna przesłanka orzeczenia zakazu, niezależna od tego, czy został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości i jaki był jego skutek.

Niewątpliwie tylko na podstawie art. 374 ust. 1 odpowiada dłużnik, będący osobą fizyczną, który wykonał ustawowy obowiązek (art. 21 ust. 1 Pr.u.n.) i złożył wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie dwóch tygodni od dnia powstania stanu niewypłacalności, jeżeli tylko zostanie wykazane, że niewypłacalność jest następstwem jego celowego działania lub rażącego niedbalstwa. Wyłącznie na tej podstawie będzie także odpowiadał dłużnik, który doprowadził do własnej niewypłacalności, jeżeli nie zgłosił wniosku o ogłoszenie upadłości w ustawowym terminie, ale stało się to bez jego winy. Dłużnik odpowiada za stan niewypłacalności będący następstwem jego celowego działania lub rażącego niedbalstwa, mimo to, że nie zostało wszczęte postępowanie upadłościowe zarówno z jego inicjatywy, jak i z inicjatywy innych uprawnionych podmiotów. W końcu należy wskazać, że art. 374 Pr.u.n. ma zastosowanie również wtedy, gdy sam dłużnik nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości, a uczynił to inny uprawniony podmiot.

Na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego wątpliwości budziło zastosowanie sankcji przewidzianej art. 172 § 1 Prawa upadłościowego za niewykonanie obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w sytuacji, w której upadłość przedsiębiorcy nie została ogłoszona. W uchwale z dnia 18 października 2001 r., III CZP 56/01 (OSNC 2002, nr 5, poz. 60) Sąd Najwyższy dopuścił taką możliwość, problem ten stracił jednak znaczenie wobec wyraźnej regulacji zawartej w art. 375 Pr.u.n. Brzmienie tego przepisu wyjaśnia nie tylko kwestie wcześniej wątpliwe, ale na jego podstawie można również wnioskować o możliwości orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na podstawie art. 374 Pr.u.n., także wtedy, gdy nie wszczęto postępowania upadłościowego. W art. 375 ust. 1 wskazano jako właściwy do orzekania w sprawach, o których mowa w art. 373 i 374, sąd upadłościowy, czyli sąd, przed którym toczy się w tym samym czasie postępowanie upadłościowe. W ust. 2 tego artykułu uregulowano kwestie sądu właściwego do orzekania, jeżeli postępowanie upadłościowe nie toczyło się wcale albo nie toczy się ze względu na oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości lub umorzenie postępowania upadłościowego. Brak w art. 375 ust. 2 Pr.u.n. ponownego wyliczenia spraw wymienionych w art. 373 i 374 pozwala przyjąć, że art. 375 ust. 2 Pr.u.n. obejmuje kwestie właściwości sądu również w sprawach, o których mowa w art. 373 i 374 Pr.u.n., a zatem przewiduje orzekanie na podstawie art. 374 Pr.u.n. także wtedy, gdy nie wszczęto wcześniej postępowania upadłościowego.

Potwierdza to postawioną na wstępie tezę, że orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na podstawie art. 374 ust. 1 Pr.u.n. jest niezależne od tego, czy został złożony wniosek o ogłoszenie upadłości. Wobec tego, tym bardziej bezpodstawne jest uzależnianie zastosowania tej sankcji – jak uczynił Sąd drugiej instancji – od terminowego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez dłużnika.

Pozytywna ocena skargi kasacyjnej w tej części nie przesądza jej skuteczności, gdyż istnieje uzasadniona przyczyna oddalenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, która wiąże się z kolejnym zarzutem naruszenia prawa materialnego. Zdaniem skarżącego, art. 377 Pr.u.n., określający termin do zgłoszenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, nie ma zastosowania do wniosku opartego na treści 374 Pr.u.n. Tymczasem analiza przepisów zamieszczonych w tytule X części pierwszej Prawa upadłościowego i naprawczego uzasadnia przyjęcie poglądu, że art. 377 Pr.u.n. stosuje się w całej rozciągłości do wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej opartego na treści art. 374 ust. 1 Pr.u.n.

Nie ma racji skarżący, że zakres zastosowania przepisu art. 377 Pr.u.n. jest ograniczony jedynie do spraw o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, w których podstawę wniosku stanowi art. 373 ust. 1 Pr.u.n. Artykuł 377 Pr.u.n. określa nie tylko termin składania wniosków o wszczęcie postępowania, ale także konsekwencje jego niezachowania, które według dosłownego brzmienia ustawy polegają na tym, że „nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373”. Ten sam sposób odwołania się do „zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373” zastosowano w art. 374 ust. 1 Pr.u.n. W związku z tym należy podnieść, że tylko art. 373 ust. 1 i 3 Pr.u.n. określa przedmiotowy i czasowy zakres pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Wymieniona sankcja obejmuje różne sfery aktywności gospodarczej, od pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek do pozbawienia prawa pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu. Może być zastosowana na okres od trzech do dziesięciu lat. W art. 373 Pr.u.n. zostały także określone przesłanki orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, których dopełnieniem jest kwalifikowana niewypłacalność dłużnika, opisana w art. 374 Pr.u.n. Dlatego zawarte w art. 377 Pr.u.n. odniesienie się do „zakazu, o którym mowa w art. 373” należy rozumieć jako odwołanie się do sankcji

opisanej od strony przedmiotowej tylko w art. 373 Pr.u.n. Postępowaniem w sprawie o orzeczenie zakazu „o którym mowa w art. 373” będzie zatem również postępowanie wszczęte na podstawie art. 374 ust. 1 Pr.u.n.

Oceny tej nie zmienia nieco odmienna, ale mająca to samo znaczenie, formuła przyjęta w art. 375 i 376 Pr.u.n. Zawarte w nich odwołania obejmują odpowiednio „sprawy, o których mowa w art. 373 i 374” lub „postępowania w sprawach, o których mowa w art. 373 i 374”. Posłużenie się pojęciem „sprawy”, czy „postępowaniem w sprawie” oznacza również zastosowanie art. 375 i 376 Pr.u.n. – tak jak art. 377 Pr.u.n. – do spraw wszczętych na podstawie art. 373 i 374 Pr.u.n. Nie ma zatem merytorycznych różnic pomiędzy zakresem zastosowania art. 377 Pr.u.n. oraz art. 375 i 376 Pr.u.n. Gdyby rzeczywiście wolą ustawodawcy było ograniczenie stosowania art. 377 Pr.u.n. wyłącznie do spraw, o których mowa w art. 373 Pr.u.n., takie sformułowanie należało konsekwentnie zamieścić w jego treści.

Przyjęcie stanowiska, że art. 377 Pr.u.n. ma także zastosowanie do wniosków złożonych na podstawie art. 374 ust. 1 Pr.u.n., wymaga rozstrzygnięcia następnego zagadnienia, a mianowicie, od jakiego zdarzenia należy liczyć roczny termin do zgłoszenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli nie zgłoszono wniosku o ogłoszenie upadłości.

Termin przewidziany w art. 377 Pr.u.n. jest terminem zawitym prawa materialnego, którego uchybienie powoduje oddalenie wniosku. Według art. 377 Pr.u.n., gdy nie zgłoszono wniosku o ogłoszenie upadłości termin ten zaczyna bieg od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć. Podejmując się odpowiedzi na tak postawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 marca 2006 r., III CZP 13/06* przyjął, że jeżeli nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, nie orzeka się zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, gdy postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie rocznym od dnia, w którym dłużnik był obowiązany wystąpić o upadłość, tj. od powstania podstawy do ogłoszenia upadłości. Podzielając ten pogląd i przenosząc go na stan faktyczny sprawy, należy przyjąć, że termin do złożenia wniosku rozpoczął bieg dnia 16 grudnia 2002 r., kiedy powstała podstawa do ogłoszenia upadłości. Był to pierwszy dzień, w którym dłużnik powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości. Nie można jednak pominąć, że w tym czasie obowiązywało

* Uchwała publikowana pod poz. 8 niniejszego numeru.

rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), które nie przewidywało orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w sytuacji określonej w art. 374 ust. 1 Pr.u.n., jak również nie przewidywało prekluzyjnego terminu do wszczęcia postępowania na podstawie innych przesłanek. Prekluzję wprowadził dopiero art. 377 Pr.u.n. Odwołując się także i w tym zakresie do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale z dnia 22 marca 2006 r. należy przyjąć, że prekluzyjny termin do wszczęcia postępowania mógł rozpocząć bieg dopiero od dnia wejścia w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, tj. od dnia 1 października 2003 r. Zastosowanie przepisów nowej ustawy do postępowania wszczętego dnia 30 listopada 2004 r. przewiduje art. 540 Pr.u.n. W tym stanie faktycznym i prawnym termin do wszczęcia postępowania na podstawie art. 374 ust. 1 Pr.u.n. upłynął z dniem 1 października 2004 r.

Z tych względów, uznając, że wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku, mimo błędnego uzasadnienia, odpowiada prawu, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną wnioskodawcy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 376 ust. 1 zdanie drugie Pr.u.n.

